

Beowulf: de heidense en heilige trekken in een Oud-Engels heldendicht

Suzanne Klare

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Discover the world at Leiden University

Beowulf vertelt...

Ic þæt unsofte ealdre gedigde
Wigge under wætere, weorc geneþde
Eorfoðlice; ætrihte wæs
guð getwæfed, nymðe mec god scylde.

r. 1655-1658

Ternauwerdood ontsnapte ik aan de dood,
De strijd onder water, met wat een moeite
Kreeg ik dat voor elkaar; de krijg zou toen
Onmiddellijk beëindigd zijn, als ik niet door God was
beschermd.

Vertaald door Jan Jonk

Religie en mythologie in de *Beowulf*

Beethoven's Ninth Symphony

Wat is een heiden?

Van oudsher is het verzamelbegrip 'heidenen' een in hoofdzaak **negatieve omschrijving**. Niet alleen omdat de term 'heiden' - net als de term 'ketter' - in het algemene spraakgebruik een sterk **pejoratieve bijklank** heeft verworven, maar ook omdat deze aanduiding niet zozeer betrekking heeft op wat een bepaalde persoon wél, **als wel op wat deze níet gelooft**.

Raymond Harper (23)

Overzicht

1. Korte introductie op de *Beowulf*
2. Christendom en heidendom binnen het gedicht
3. Beowulf zelf
 - Geloof
 - Eigenschappen
4. Conclusie

Het heldendicht *Beowulf*

- Oudengels, 3182 regels
 - Denen, Geaten, en nog veel meer
- Veel weten we niet
 - Gedateerd tussen 8e – 11e eeuw, maar: spelt zich af in de 6e eeuw
 - Anoniem
- Geïnspireerd op oudere verhalen en legenden
- Christelijke dichter

Het verhaal van *Beowulf*

Deense koning Hrothgar laat een hal bouwen

Grendel verstoort de rust

Beowulf, een Gaut (Zuid-Zweden), reist af naar Denemarken

Beowulf verslaat Grendel door zijn arm er af te trekken

Grendel's moeder leeft nog en zint op wraak

Ze sluipt 's nachts de hal binnen en snaait de beste vriend van de koning

Beowulf zoekt Grendel's moeder op in het moeras waar ze vertoeft

Beowulf verslaat op een haar na de moeder van Grendel

Beowulf keert terug naar de hal, en daarna naar zijn eigen land

Beowulf wordt koning van de Gauten, 50 jaar vrede

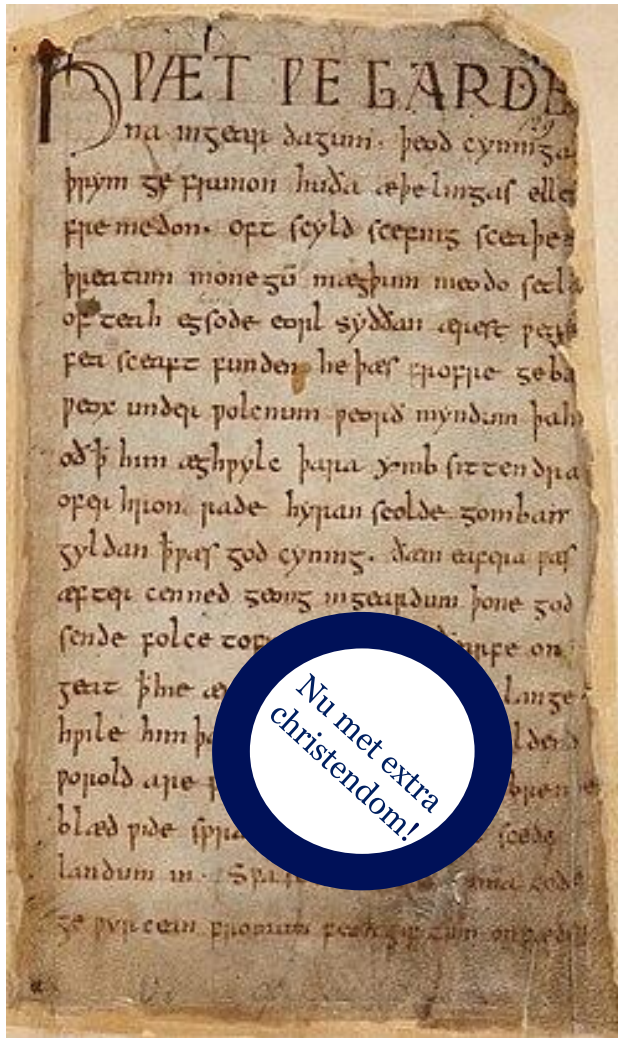
Een man steelt een beker van de draak die in de buurt woont; draak brandt de boel plat.

Beowulf besluit de draak in zijn eentje aan te pakken, maar sterft in de strijd.

Hij vraagt de enige man die aan zijn zijde bleef, Wiglaf, de schat van de draak goed te gebruiken.

Er wordt voorspeld dat de toekomst van de Geaten verloren is.

Germaanse mythologie in de *Beowulf*

Nu met extra
christendom!

Eerste bladzijde van de *Beowulf*

Wieland de Smid

Siegmund verslaat een draak

De Denen offeren aan een heidense god

Hwilum hie geheton æt hærgtrafum
Wigweorþunga, wordum bædon
Þæt him gastbona geoce gefremede
Wið þeodþreaum. Swylc wæs þeaw hyra,
hæþenra hyht. (r. 175-179a)

Heilige offers in **heidense tempels**
Beloofden ze soms; de **zielverslinder** bad men
Om hulp bij deze hevige volksplaag.
Dat was wat zij gewend waren,
De hoop der **heidenen** (Vertaald door Jan Jonk)

Christendom in de *Beowulf*

1. Continue verwijzingen naar God
2. Zanger aan het begin vertelt over Gods schepping van de aarde (r. 90b-98)
3. Grendel is een duivels wezen dat afstamt van Kaïn en “de woede van God” meedraagt (r. 711b)
4. Beowulf verslaat Grendels moeder met een zwaard waar de zondvloed op staat afgebeeld (r. 1687b-1693)

“Zelden wordt de autochtone religie volledig verdrongen door het Christendom, wanneer een gebied wordt gekerstend. In veel gevallen ontstaat er een of andere vorm van **syncretisme**, waarin de oorspronkelijke religie min of meer een plaats heeft gekregen” (Hekker 64).

Beethoven's Ninth Symphony

Dramatische Ironie in de *Beowulf*

- 6e eeuw: nog geen missionarissen in Denemarken of Zweden
 - Personages moeten logischerwijs dus heidens zijn
 - Beowulf, Hrothgar, Wealhtheow, kustwacht...
- Dramatische ironie: de God waar de heidenen in geloven, is niet de christelijke God. Ze begrijpen de spirituele betekenis van hun situatie en handelingen dus niet.
 - Geen verwijzingen naar Jezus Christus, de drie-eenheid, of heiligen.
 - “Intuitive monotheists” (Shippey 245)

Beowulf	Heidens	Christelijk
Geloof		
Waarden		

Beowulf	Heidens	Christelijk
Geloof		
Waarden		

Het geloof van Beowulf

- Gelooft openlijk in God
 - “en de wijze God zal dan, / de Heilige Heer, aan die hand / luister verlenen wie het Hem passend lijkt” (685b-687)
- Gelooft privé ook in God
 - “de wijze dacht te weten, dat hij een oude wet van God / de eeuwige Heer, ernstig geschonden had” (2329-2330)
- Uit geloof in ‘wyrd’, het lot
 - “Waar het wil, gaat [zij,] het lot, altijd” (455)
- Wil niet begraven worden, maar gecremeerd
 - “Laat de befaamde vechters een fraaie grafheuvel / bouwen op een gebergte bij de zee na mijn verbranding” (2802-2803)
- Intuitieve monotheïst?

Beowulf gelooft wél in God

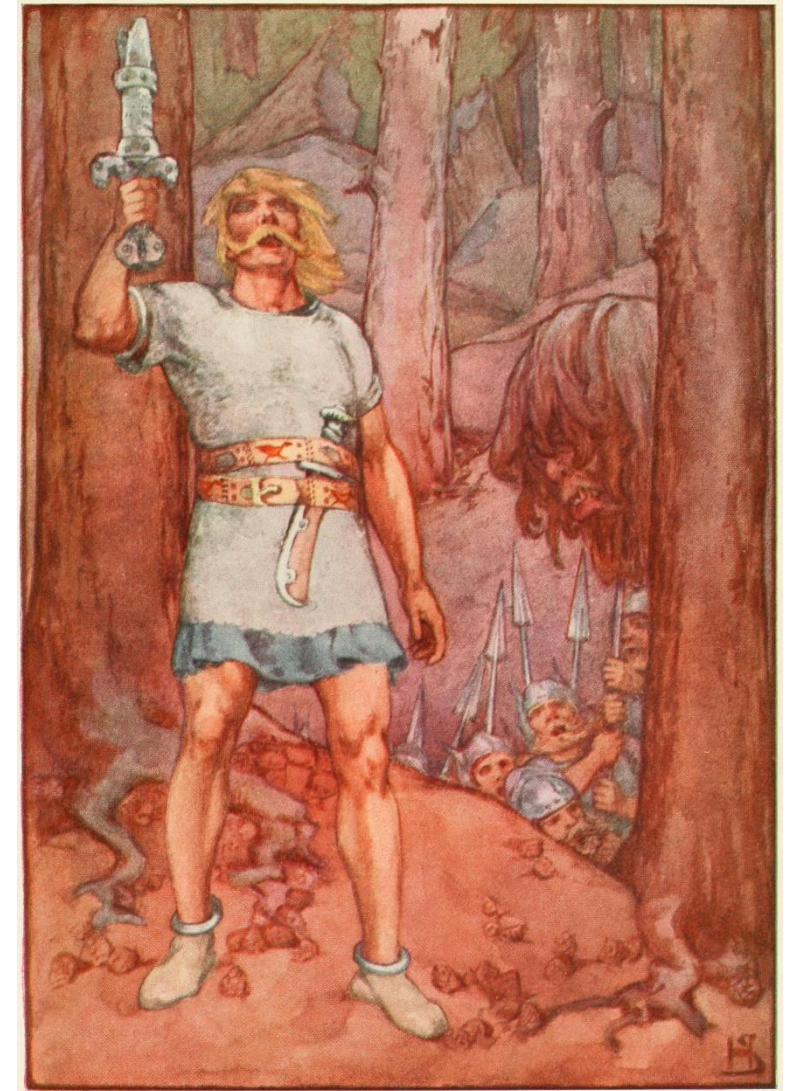
- Maar: geen verschil in taalgebruik verteller en zijn personages (Ramey 2023, 455)
 - God is schepper van de aarde, bepaalt het lot
 - Zelfde woorden worden gebruikt voor God door verteller én personages: “God, Father, the Lord, the All-Powerful, the Ruler, the Almighty, and the Ordainer (God, Fæder, Drihten, Frea, Alwalda, Wealdend, Almihtig, Metod)”
- Personages zien wél de spirituele betekenis van hun situatie in (Ramey 2024)
 - Beowulf dankt God voor zijn overwinningen
 - “fælsian” = spirituele zuivering, exorcisme

Beowulf	Heidens	Christelijk
Geloof	- Wyrð - Crematie	- Gelooft in God - Zuivering van de hal
Waarden		

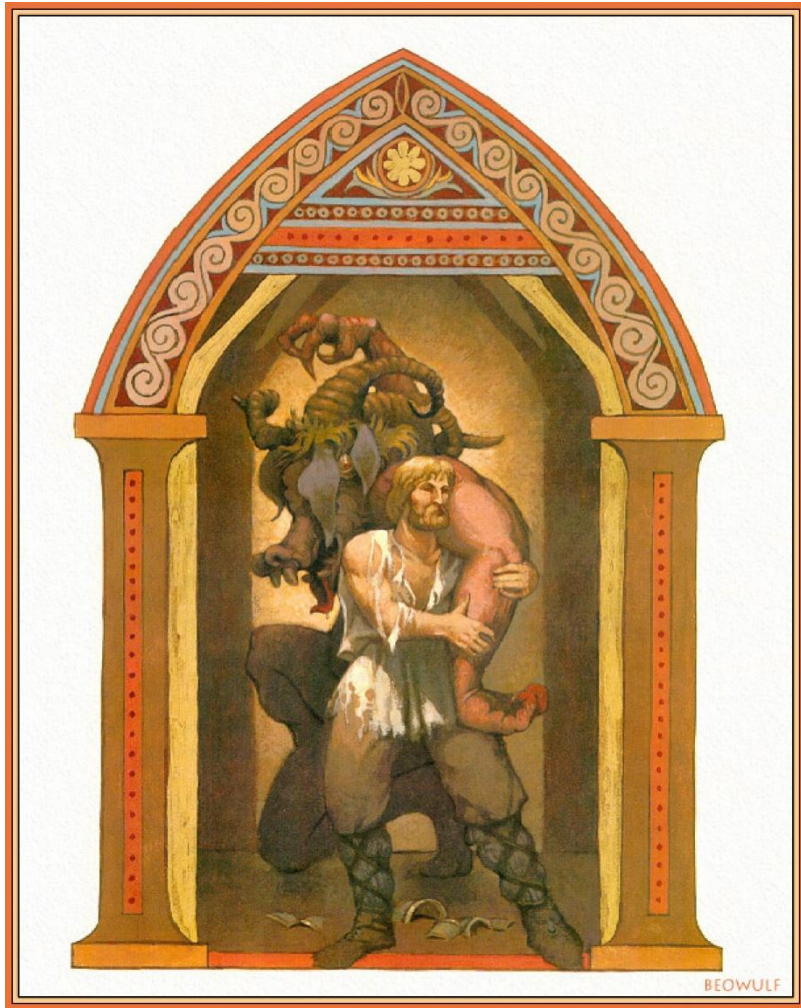
Beowulf	Heidens	Christelijk
Geloof	- Wyrð - Crematie	- Gelooft in God - Zuivering van de hal
Waarden	- Fysieke kracht wordt gevierd - Opscheppen; eeuwige roem - Geen genade; wraak	- Bescheidenheid - Mildheid - Vermijden van conflict

Heidense eigenschappen van Beowulf

- Fysieke Kracht
 - Kracht van 30 man in zijn armen (379b-380)
- Opschepperij
 - Verbale strijd met Unferth (r. 499-687)
- Wraak!
 - “Ween niet, wijze man; wenselijker is het, / zijn vrienden te wreken, dan veel te treuren” (r. 1384-1385)

Christelijke eigenschappen van Beowulf

- Bescheiden
 - “voor de voeding / van mijn lichaam hoeft u niet langer te zorgen” (r. 450-51)
- Vermijd conflict
 - 50 jaar vrede
 - “ik gedroeg mij goed, / zocht geen zwaard of krijg (r. 2737-38)
- Mildheid
 - “de mildste der mannen” (r. 3181)

Christelijke fierheid en heidense gematigdheid

- Wraak minder belangrijk dan voorheen gedacht
 - Jurasinski (2006)
- Beowulf's heilige kracht:
 - “heeft nu met ‘s Heren hulp hij daar verricht” (r. 940)
 - Overeenkomsten met verhalen over “warrior saints” (Ramey 2024, 15-18)
- Heidense waardering voor gematigdheid en bescheidenheid (Whitman 278)
 - Aristoteles, Horatius
 - Cú Chulainn

Beowulf	Heidens	Christelijk
Geloof	- Wyrð - Crematie	- Gelooft in God - Zuivering van de hal
Waarden	- Fysieke kracht - Opscheppen; eeuwige roem - Geen genade; wraak	- Bescheidenheid - Mildheid - Vermijden van conflict

Conclusie: zowel heilig als heidens

- Personages zijn niet volledig christelijk, niet volledig heidens
- Innerlijke tegenstrijdigheden
- Niet alles is aan te stippen als het een of het ander

Bibliografie

Beowulf. Vertaald door Jan Jonk. Papieren Tijger, 2002.

Harper, Raymond. *Als God met ons is... Jacob van Maerlant en de vijanden van het christelijk geloof*. Prometheus: Amsterdam, 1998.

Hekker, M. W. M. "Vooroudercultus en sjamanisme in de Minahasa: syncretisme van de Minahassische religie." *Bijdragen tot de Taal-, Land-en Volkenkunde* 1 (1988), 64-83.

Ramey, Peter. "Problems with the Dramatic Irony Theory of Beowulf." *ANQ: A Quarterly Journal of Short Articles, Notes and Reviews*, 36:4 (2023), 455-456.

Ramey, Peter. "St. Beowulf: Hagiography and heroic identity in Beowulf." *Studies in Philology* 121.1 (2024), 1-27.

Shippey, Tom. *Beowulf: Translation and Commentary*. London: Uppsala Books, 2023.

Whitman, F. H. "The kingly nature of *Beowulf*". *Neophilologus*, 61.2 (1977), 277-286.